

A visszapillantás bátorságáról

Egybegyűlt ünneplő gyülekezet!

Tisztelettel és szeretettel köszöntök mindenkit Rimaszombatban, Gömörországban, nagy poétánk, **Tompa Mihály** szobra előtt.

Többeket megihletett már ez a szobor, a miskolci illetőségű **Lévay Józseftől** a debreceni **Gulyás Pálon** át a Rimaszombatban élő **Szászi Zoltánig**, s megannyi más társukig. Mily szívesen követném most őket: de nem lévén Kalliopé múzsa kiválasztott gyermeke, költőként nincs tehetségem szólani.

*

„*Halandók, merjete!*” – hallhattuk a költő szavait. Akárha egyik alapigéje, vagy ha úgy tetszik, mottója is lehetne ez mondandómnak.

Tompa Mihály az Úr elhívását követte. Az Ő szolgájaként munkálkodott embertársai, hívei és nemzete javán.

Igen, szükség van ma a merészségre!

Legyünk kellően bátrak ahhoz, hogy ne azonosuljunk azal a lélektelen, elanyagiasult, fogyasztói szemlélettel, amelynek a pénz az istene, amely az isteni adományból elnyert lélek, a szellem ápolása helyébe a testi szükségletek kielégítését helyezi. Hogy ne higgyünk a korlátlan egyéni „önmegvalósítást” hirdető és propagáló hazug kampánynak. Ezzel szemben legyünk kellően józanok, elhivatottak és fogékonyak a közjó szolgálatára. Vállaljuk, ki-ki a maga módján, ereje és tehetsége szerint az isteni elhivatást és emberi kihívást! Higgyünk abban, hogy az egyéni létnek a közösségi szolgálat ad igazi értelmet. Manapság bizony bátorság kell mindennek a felismeréséhez, még inkább az elfogadásához, de kivált a gyakorlásához. Könnyen osztogatják ugyanis manapság a jelzőket mindazok, akik a türelmességet és másságot csak az ő értékrendjükkel való teljes azonosulásként képzelik.

Vállaljuk bátran az örökséget! Nem az a „korszerű”, aki csak előre tekint. Olykor a visszapillantás sem ártalmas. Sőt, gyakorta ahhoz kell csak igazán bátorság!

Hol szóljunk minderről, ha nem itt?! Hiszen, aki mindezzel nem azonosul, vajon milyen érzéssel teszi le a maga virágját, hajt lélekben fejet annak a költőnek a szobra előtt, aki ugyan – szemben a szoboralakban új szomszédnak számító Petőfivel – alapvetően szelíd, halkszavú, visszahúzódo ember volt, de aki, ha a helyzet megkívánta, vállalta a Gonosszal való szembenézést is.

Babits Mihálynak a költő-barát Petőfi kapcsán megfogalmazott szavai arra intenek: ne legyen a koszorúzás tartalmatlan, hiteltelen, üres gesztus!

*

Nyilván nem mindenkinek jelenti ez a tisztelgő, kegyeleti

aktus ugyanazt. Van-e vajon egy legkisebb közös többszörös, amelybe beilleszkedik minden hangszín? Nem tudom, ám hiszem, hogy igen.

Tompa Mihály szobránál azonban nem csupán őreá, a hús-vér emberre gondolunk. A Bach-korszak poétájára, a nagy költői triász, Petőfi–Arany–Tompa egyik tagjára. Az ércebe öntött emberalak számunkra most „a” költőt, „az” alkotót is megtestesíti. Általa az oly gazdag magyar irodalom minden alkotója és éltetője előtt tisztelgünk: népköltészetünk anonymsaitól kezdve a Halotti Beszédet hajdanán a Rima partján idéző papi embereken át a ma élőig. A magyar irodalomban a leírt, avagy kiejtett szó általában több volt öncélú játéknál. Irodalmunk java esetében a közönség iránti felelősséggel párosult. Tompa Mihály is jó példa erre. De idézhetném akár **József Attilát** is: „*költő vagyok, mit érdekelne engem a költészet maga*”.

Köszöntök minden előadót és felkészítő tanárt, befogadó hallgatót és műértő zsűritagot, az eseményt közhírré tévő sajtó képviselőit, a közéletben munkálkodókat. Mindannyiunk öröme édes anyai nyelvünk gazdagságában merítkezhetünk több napon át. Gazdagíthatjuk egymást tudásban, erősíthetjük egymást az összetartozás tudatában.

Örülök, hogy együtt lehetünk. Szívet melengető, lelket erősítő ez az érzés!

Ünneplő gyülekezet!

A gyógyulását Rimaszombatban kereső, igen méltatlanul elfeledett, debreceni illetőségű költőt, Gulyás Pál 1944 telén egy emlékezetes vers megírására ihlette ez a szobor *Rimaszombat állandó embere* címen. Engedelmiükkel, egy részt idéznék belőle:

*Van itt egy állandó ember,
mindenki más eltűnik,
mindenkire gyötrellemmel –
az ablakot rátörik,
felgyújtják orvul házunkat,
kifüstölik csontvázunkat...*

*Van itt egy állandó ember,
aki nem retten soha,
s szívét őrzi rejtelemmel
egy illatos ibolya.
Hogyha a tavasz jön újra
s a fehér hó elmerül,
őbenne zeng Isten hírja,
ő él itt csak egyedül.
Neki a halál is tréfa,
bokrétás mennyei bál, –
nagyisztetű poéta,
vasgyűrű Tompa Mihály!
A halálnak gyűrja vasát,
őrzi vérünknek harmatát...
A január sem árt neki,
februárra fittyet hány,
ott bámul egy szál ruhában
Rimaszombat piacán.*

Ismételten emlékeztetnék: 1944 februárjában róttá papírra ezeket a sorokat a költő.

Ám Tompa Mihály nem sokáig bámulhatott. Ebben az évben lesz kerek 60 esztendeje annak, hogy a kollektív büntetés jegyében a nemzeti önkény erőszakkal ledöntötte a költő szobrát. Tucatnyi év telt el azóta, hogy visszakerült erre a térre. Azóta folyamatosan azon munkálkodunk, hogy a szellemiség is, amelyet megtestesít, elfoglalja az őt megillető helyet szívünkben és agyunkban. Még hosszú út áll előttünk!

Tompának nincs szüksége virágra, csokorra, koszorúra. Még csak főhajtásra sem.

Nekünk van szükségünk Óré! Az ő emberségére, hitére, nemzete iránti elkötelezettségére, vállalására, példaadására. A koszorúzási aktus a mi vállalásunkról szól.

A bevezető részben az *Ikarus* c. versének alap gondolatát emeltem ki: „*Halandók, merjetek*”. A költői örökségnek azonban van egy másik sarkalatos igéje, mottója is, amelyet a költő így fogalmazott meg: „*Fiaim, csak énekeljetek!*”

„*Isten, áldd meg a magyart jó kedvvel, bőséggel!*”

Fiaim, csak énekeljetek!*

B. Kovács István

* Elhangzott 2006. április 26-án, Tompa Mihály köztéri szobrának koszorúzása előtt.

„Erős várunk nékünk az Isten!”

Mélyen tisztelt ünneplő gyülekezet!

Arra emlékszem elevenen gyermekkoromból, hogy vasárnapokon, ünnepnapokon templomba hívtak a harangszó. Ha szétáradt hangja a toronyból, felkerekedett a család. Gyermek, szülő, nagyszülő tudták a lelkükből fakadó igény-kötelességüket, amely úgy szólt: megszólalt a harang, istentiszteletre hív, tehát megyünk. A vonakodó vagy a távolmaradó felnőttet megszólalták, nekünk, gyermekeknek meg azt mondták: „*menjete, nem tanultok ott rosszat!*” Gyermekkoromra, benne a papokra és az istentiszteletekre emlékezve, azt látom, hogy a templom falai közül ránk sugárzó szellemnek megtartó, egész életünkre kiható, befolyásoló ereje volt. Nagy bajainkban e falak közé menekültünk, Istentől és földi szolgájától vártuk és kaptuk a vigasztalást: „*ne csüggedj el kicsiny sereg!*” Vértivataros magyar történelmünk elmúlt századaiban az Isten, a templom és papja volt az erős várunk! „*Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?*” – mondtuk egymásnak és kérdeztük egymástól!

Aztán a második világháború után Trianon legdurvább és legembertelenebb következményeit élve, megélve, a nyílt istentagadás esztendei szakadtak e népre: „*Ne járj templomba, ne fogadd el a vallás ópiumát, tagadd meg ez Istent, templomod!*” Érdemmel tették a hitetlenség vállalását. Évtizedek múlásával kiüresedtek a templomok, elfogytak a hívek, csak ez idősek tartottak ki az őseiktől örökölt hitük mellett. Omladoztak a templomok falai, beszakadt a tető-



zetük, számos helyen elnémultak a harangok, s már egyik-másik helyen nem kellettek a papok. A régi, világban természetesen és magától értetődő hitélet megszűnni látszott. Ekkor már a költő szavai illettek ránk: „*Se Istenem, se hazám!*” Se hitünk, se magyarságmegtartó erőnk! Az „*Erős várunk nékünk az Isten*”-t egyre kevesebben énekeljük.

S mégis! Akik sok bajunkra ezt a legnagyobb bajt is ránk zúdították, lelépni kényszerültek a történelem színpadáról. Nekünk, nektek, valamennyiünknek most újra fel kell építenünk valóságosan is, magunkban is templomunkat, vagy ahogyan mindig is neveztük, az istenházát! Örömmel tölt el, hogy az én drága szülőföldemen, a Balog-völgyben, nevezetesen az élni akaró Balogújfaluban, **Pósa Lajos** Nemesradnótja szomszédságában és másutt is a református templomok tornyai messzire fehérlően mutatják magukat, s megújulni akaró lélekkel éneklük a megújult, felújított templomokban, amilyen ez is: „*Erős várunk az Isten!*” Erőssé tesz magyarságunk megtartásában is. Nem hiába mondják vallásunkról, hogy a református vallás magyar vallás. Nem hiába állítják rólunk, hogy nyakas kálvinisták vagyunk. Legyünk is ilyenek és maradjunk meg ilyeneknek. Legyünk egyre inkább, a szó legjobb értelmében nyakas kálvinisták és nyakas magyarok! Én szívvel-lélekkel minden idevalósi és szomszédfalusi református és magyar testvéremnek azt kívánom, hogy gyönyörűen felöltöztetett, felújított templomokba az életüket is vigyék be. Hogy ne jussanak arra a sorsra se itt, se másutt, amit az erdélyi gyökerű **Sütő András** a magyar lélekszámban erősen megfogyatkozott szülőfaluja, Pusztakamarás temetőjével kapcsolatban így ír le: „*Az én falumban már nem járnak össze az emberek* (gyorsan megjegyzem: a templom is összejáró hely), *az én falumban már csak a temetőben járnak össze az emberek évente egyszer, halottak napján, ott ismergetik egymást: te vagy, János? Te vagy, István?*” Ennek tanúsága Sütőnél így csapódik le: „*az én falumban az embereket már a halottak hozzák össze, nem az élők!*” Én mélységesen hiszem, hogy a felújított balogújfalusi templom és papja élni akarásunk, hitünkben és magyarságunkban való megmaradásunk erős vára lesz – a Sütő András leírta állapotot megelőzve és elkerülve.

Adja az Úristen, hogy így legyen!

Mács József

**Kedves ünneplő gyülekezet! Főtiszteletű püspök úr!
Kedves barátaim!**

Amikor **Juhász István** barátom meghívott erre a nagy-szabású ünnepségre, azonnal gyermekkorom régi vasárnapjai jutottak az eszembe. Korán reggel keltünk, és nagyapám irányítása mellett locsoltuk-söpörtük a házunk előtti utcarészt, az udvart, hogy egyetlen elhullajtott szalmaszál se botránkoztassa meg a tekintetet. Utána mosakod-



tunk, öltözködtünk, és mire fölcsendült a templomba hívó harangszó, ünneplőben indultunk az istenházába, hogy meghallgassuk **Szakall János** tiszteletes úr szárnyaló prédikációját. De mint afféle kíváncsi gyerek, örökösen kérdésekkel ostromoltam édesanyámat:

– Miért kell templomba mennünk?

– Azért, fiam, hogy a szívünkől is kisöpörjük a rosszat – mondta csöndesen. – Meg azért, hogy lélekben megerősödünk – tette még hozzá.

Évek múlva értettem csak meg szavai nagy-nagy igazságát; akkor, amikor a hatalom fejszéje „a fák gyökerére vetetett”. Amikor templomaink, iskoláink és gyönyörűséges nyelvünk-irodalmunk is veszélybe kerültek! Amikor a hatalom ennek a szépséges fánknak a gyökerére vetette fejszéjét, jól tudván, hogy ez a hármast az, amely az évszázadok során a magyarságot megtartotta: a templom, az iskola és az irodalom.

A t e m p l o m – vagyis a hite! Mert „erős várunk nekünk az Isten!” A falu nem ismerte a reménytelen helyzetet, és ebben éppen ez a hit segítette. Nem csupán egyházi, vallási értelemben, hanem a gyökerei erősségében, hagyományai-ban, nyelvében, történelmi múltjában bízó hite, amely minden megaláztatás ellenére is – valamennyi magyar szívben ott izzott, lobogott!

A z i s k o l a – azaz a műveltsége! Ahogy a költő mondja: „...szellem és ne hús tegyen magyarrá...” Nos, a szlovákiai magyarság az elmúlt nyolcvanhat év során számtalan jelét adta szellemi tartásának. Vállalta azt a hatalmas, igazán embert próbáló feladatot, amely nyelve, kultúrája megtartásában, az ő r z é s b e n csúcsozott ki. Fölépítette belső várait, amelyek gránitkemény falát semmilyen hatalmi

önkény nem bírta áttörni, mert ezt a falat a tudás, a hit és a szeretet habarcsa fogta össze! Ez védte, óvta, tartotta meg mindmáig! S mert igazaknak bizonyultunk – mindig segítséget kaptunk az Úrtól, erőt a szükség idején!

A z i r o d a l o m – mármint költői és írói! A költői, akik folytonosan ott álltak a strázsán, vigyázva „az ember Szépbeszótt hitét”, nehogy átvádoljanak rajta „véres, s ostoba fenéségek”, amint az 2004. december 5-én történt, s amint megtörtént újfent az idei év áprilisában, amikor is a labanc-hitűek megint annak a szavának hittek, arra szavaztak, aki magyar kormányelnökként ellenünk rázta a kolompot. Igen, ismételtelen eladtak, megtagadtak bennünket.

Ezt írtam akkor!

„Ez az igazi, galád Trianon,
a lelkünket ölted meg HATALOM.
Csoda-e hát, „hogy pusztulunk, veszünk”,
ha így aláz meg drága nemzetünk?!
Csoda-e hát, ha szívünk megszakad,
mert elköltözött belőle a nap,
és mindenre vak sötétség borul?!
Magyarnak lenni most lesz csak nehéz,
hiszen még az utolsó is lenéz,
mert eladatok minket álnokul.”

Pedig a századok során hányan és hányszor emelték föl intő szavukat;

„Ti magyarok! jobb ha mind egygyé léstök,
Mint eddig egymást ne úgy szeressétek,
Úgy ad Isten jó szerencsét tinéktök,
És megszabadítja idegen néptől földetök.”

Így vallotta **Tinódi Lantos Sebestyén**, de folytathatnám a sort **Bessenyeivel**, **Adyval**, **Illyés Gyulával** vagy éppen **Csoóri Sándorral**, hogy csak néhányukat említsem.

Persze volt idő, amikor egy-egy pillanatra mi is elgyengültünk – ám az Isten akkor is erős maradt, és kivezett bennünket a némaságból. Így hűségeseink maradhattunk! Szerencsére még idejében ráébredtünk, hogy nem az i d e vagy o d a c s a p ó d á s az, ami megtart, hanem a hűség. Hűség Isten iránt, és hűség Istentől kapott önmagunk iránt...

Kedves ünneplők!

Kívánom, hogy minden pillanat, amit ezek között a falak között töltenek, hozzon valamennyiüknek lelki megnyugvást, és adjon erőt a megpróbáltatások elviseléséhez; s amikor kilépnek templomuk ajtaján – szívükben a gondokat mindig az öröm bizakodó fényei ragyogják be.

Kedves ünneplő gyülekezet!

Tudom, hiszem, születésünkkor Isten mindannyiunknak adott egy éneket! Rajtunk múlik, úgy éljünk az adományával, hogy legyen mit hagynunk az utánunk jövőeknek!

Tóth Elemér

Szászi Zoltán

Forradalom egy kései utód szemével nézve

*„küürült tereken szélkockát gurigáz az idő
alvadt vér koszorúja csillog utcakövön
egy dőlt gyertya elfolyó testén hajlik át a világ
suttogó árnyak bújnak a lámpák fénykörén túlra
megnyújtja arcuk az éj
felítatva a bánat
lyukas lobogó lopva
takarja szabadság szemérmét
elterült meztelen
holtan szép arcába fűr be a kő“*

1956. Születésem előtt nyolc évvel. A családom, őseim egy része földjéhez ragaszkodóan Gömörben, más része, például kalandvágó, nyughatatlan természetű apám Besztercebányán, mint törvényszéki fotós, az akkori rendőrség kötelékében. Friss házasként, még gyermektelen párként élnek együtt anyámmal, aki gyetvai színszlovák apa és sziléziai német anya gyermeke. Szép kis európai mix lesz ebből!

Miért közlöm ezt, kérdezhetné a kedves hallgatóság, hiszen elméletileg és gyakorlatilag 1956-ról és annak a Felvidéken kifejtett hatásáról kellene beszélnem. Nem vagyok tudós ember. Más oldalról próbálom meg a témát bejárni. A személyes élmény kizárt, másodlagos források vagy hitelesek vagy nem, fenntartással vagy érzelmi alapon kezelhetők csupán. A témával kapcsolatos szakirodalomból való idézgetés alkotói sarlatánság lenne, nem hiszem, hogy úgy valami újat el tudnék mondani 1956-ról. Marad tehát az, ami ebből az időből lenyomatként megmaradt bennem, érzés ma és érzés holnap. Hogyan reagált a csehszlovákiai hatalom abban az időben? Nyílt titok, hiszen csatlós állam szolgálólelkű vezetéssel ugyan hogyan reagálhatott volna!? Megnézhető a sajtó, átolvashatóak a párt nyilatkozatai, nincs bennük semmi meglepő. 1956 eseményeit ellenforradalomnak minősítették. Mit is várhattunk volna a moszkvai kézzelérzéssel működtetett párthatalomtól és talpnyaló újságíróitól?!

Sokkal érdekesebb lenne azt felkutatni, volt-e valamilyen, a népben, magában a felvidéki magyarságban lecsengő vagy feltámadó érzés a forradalom hírére? Bizonyos, hogy volt. A generalisszimusz halála után három évvel némi szellemi nyitás ugyan érezhető, de a vad sematizmus, a talpnyalás a megbonthatatlan konzervbarátság éltetése irodalmi program. Abban az időben még a sorok között sem utalt irodalmi mű arra egyértelműen, hogy a feltámadó forradalmat támogatná. Voltak személyes kiállítások, például a komáromi gimnazisták és a pozsonyi pedagógiai iskola diákjainak a magyarországi forradalmat támogató megnyilvánulásai, de csírájukban elfojtották őket, s akik részt vettek bennük fekete listára kerültek. Egyetlen nevet merek tisztaszívvel leírni 1956 kapcsán, mint alkotó embernek a nevét,

aki a magyarországi forradalomért kiállt s emiatt megtorlásban részesült. Ez Mács József, író, gömöri földink neve. A történetét ő maga tudná a legjobban elmesélni, elég most annyi, hogy állását elvesztette kimondott gondolatai miatt, megélhetését ugyancsak megnehezítették jó ideig. Az ok, hogy miért ilyen csendes és visszafogott a felvidéki magyarságnak a forradalomra való reakciója, igen könnyű megtalálni.

A Csehszlovákiában maradt magyarság szellemi értelemben véve egy lefejezett, agyamosott nép volt ekkor. A háború után, mint kollektív bűnösséggel megvádolt népcsoportot, olyan helyzetbe hozták, hogy éppen csak fenn tudott maradni. Az intelligencia, a kiművelt fők, papok, tanítók, orvosok, ügyvédek, műszaki értelmiségiek, a nemesség, az iparosok, a gazdagabb parasztok mind-mind megkapták a kitelepítési papírost, vagy még a háború végén maguktól elhagyták az immár szovjet felségterületté vált Felvidéket, Magyarországra, vagy Európa nyugati felére menekülve. Az a nép pedig, amelynek nincs, vagy kevés és gyenge vezetője maradt, s esetleg az is talpnyalóvá válik az új hatalommal szemben, egyszerűen megy, mint a hajtott csorda, szelíden béget, vagy ha üvöltölni is volna kedve, inkább hallgat, féltve a napi betevőt, féltve a talpraállás utáni években már éppen beindult kicsinyke életet. Emiatt csak igen kevés olyan esetről tudni, mikor kézzelfogható segítséget adtak felvidékiek a magyar forradalom résztvevőinek. Igaz a téma teljes mélységében máig nincs felkutatva, bizonyosan vannak a szlovák-magyar határmenti részen olyan emberek, akik eddig erről még nem beszéltek, mert nem beszélhettek, vagy mert olyan hatalmas trauma van máig bennük. Itt térnék vissza a családom történetéhez, amelyből mindössze két momentum vonatkozik a forradalmi eseményekre, amelyek az esti kukoricafosztások utáni beszélgetések során nagy ritkán előkerültek. Az egyik a rendőrségi fotós apám története. Aki haláláig megtartva az esküjét, csupán annyit mondott, mondhatott el, hogy a forradalom kitörése utáni napokban, október végén parancsba kapta, hogy tolmácsként, fotósként utazzon le több kollégájával Balassagyarmatra. Innen, az ő állítása szerint néhány magas rangú kommunista tisztet, valószínűleg ÁVH-st kellett kimenteniük és áthozniuk Csehszlovákiába, le kellett fotózni a sortűz helyszínét, a harcok nyomait és információkat kellett szereznie a balassagyarmatiaktól arról, nincs-e csehszlovákiai résztvevője, önkéntese a forradalmi harcoknak. Hogy erről a dolgról született-e jelentés, vannak-e még valahol fotók, kik voltak a határon áthozott ávéhások, mi lett a sorsuk, semmit nem tudhatok. A másik, családi emlékként fennmaradt történet arról szól, hogy néhai nagyapám, az Amerikát is megjárt, a cselédsorból magát középparaszti sorba felküzdő kisember éppen az ózdi sortűz idején fuvarozta be a csehszlovák-magyar határ mentén lévő irtásról a télire való tüzelőt. Halvány utalások maradtak meg arról, hogy az akkoriban megerősített, csak szlovák és cseh tartalékosokkal felduzzasztott csehszlovák hadsereg katonái szinte tíz méterenkénti távolságban vigyázták a határt s hogy a fáért való kikocsizás majdnem tragikus véget ért, a határsávban ugyanis minden mozgás tiltott volt. Ennyire kevés a személyes emlék, ennyire kevés a megőrizhető és megtalálható nyom alig

fél évszázad után.

*

S most egy sokkal későbbi esemény 1956-al kapcsolatosan. Jó négy éve, egy azóta már elhunyt kedves ismerősömnél jártam Budapesten. Az ő történetével szeretnék tisztelni a forradalom emléke előtt.

Egy darab kő, egy darab vászon

Ültünk a nappaliban. Kint a borongós október végi időben botorkáló autók vaksi lámpáikkal próbálták áttörni a köd szétszakíthatatlan gomolygását. Villamos csörgött, mentőautó toporgott a piros lámpánál, kapkodó, ideges hétköznapiját élte Budapest. Laci bácsi poharakat vett elő a mélybarna almáriumból, villányit töltött, jófajta rövidszivar füstjébe burkoltuk a szobát. A kristálypoharak mellett fakó, talán nemzetiszín anyagba csavarva valamilyen kocka alakú tárgyat vettem észre. Laci bá látva mit figyelek, szótlánul ismét a vitrinhez lépett, elővette a számomra nem jól azonosítható tárgyat, elem tette, széthajtogatta a kopott anyagot. Végül tompa koccanás után egy közönséges utcakő hevert az asztalon, kitépett szívű nemzetiszín zászlón. Bizar csendélet a kristálypoharakban csillogó villányival, hamutartón tommogó szivarokkal. „Ez a kő életem darabja, s holtom után is velem lesz, ebbe a ronggyá fakult zászlóba belecsavarva meg velem majd a Fiumei útra.“ – morogta az „öreg“. Bámultam értetlenül, soha nem gondoltam volna Laci bácsiról, hogy ilyen gondolatok foglalkoztatnák. Alig volt 66 éves. Mi ez a furcsa elérzékenyülés? Mi adta ezeket a szavakat egy műszaki értelmiséghez tartozó, a számok, statikai képletek, építőelemek szakítószilárdságát és terhelhetőségének kiszámítását játszva végző, mindig realista férfi szájába? Talán az a történet, ami 46 évvel ezelőtt kezdődött a Műegyetem rakparton. Ami véres és forradalmi valóság volt akkor, s mára történelemmé nőtt. Az utcakő a Köztársaság tér egyik kockaköve. Bazalt. Tömör, súlyos. Élén csorbulatok, egyik oldalán halványbarna folt, másik oldalán fémes, csillogó felület. Akkora, mintha egy régi alumínium egyforintost kalapáltak volna rajta szét.

A történet főszereplője Laci bácsi, az alig húsz éves egyetemista. Építészhallgató, akinek akkoriban mindene volt a logarléc, még a lányoknál is többre becsülte. A Vay Ádám utcába indult éppen, oda a Köztársaság tér melletti egyik utcába. Valamilyen tankönyvet, számítási táblázatot keresett egyik évfolyamtársánál. Már napok óta forrongott a város, valami volt a levegőben. Forradalomról beszéltek izgatott hangon és kipirult arccal az osztálytársai, még a lányok is. Arról beszéltek, hogy a felkelők a pártházat ostromolják. Arról, hogy sok a halott és rengeteg a sebesült, meg hogy a bentiek makacsul tartják magukat. Észre sem vette, hogyan kanyarodott ki a térre. Előbb csak harsány ordítás, majd két erős kéz rántása, majd az arcához érő hideg föld tudatta vele, hogy szórakozottságában egyenesen célpontnak lépett ki a pártházbeliek elé. Alighogy lerántották a hevenyészett barrikád mögé, már csattantak is a lövések. Érezte a hajába hulló port, az arcára a csipős időt meghazudtol-

va verejték gyöngyözött ki. Feküdt a földön, agyában még a képletek sorának halvány töredékei motoztak. Mellette ott feküdt egy hozzá hasonló korú fiatalember. Egyik kezével még az ő kabátját fogta, a másikban egy kockakövet. Arca fehér volt, szeme félig nyitva. Szája köré apró buborékú vérhab rajzolt furcsa szakált. Halott volt. Szívét érte a lövés. Markolta a követ, amin bizonytalan kör alakú foltot hagyott egy gellert kapott golyó. Kabátja alatt, mellén keresztül tekerve, egy kicsi zászló, melynek ki volt tépve a közepe. Ott ütött be a pártházból kilőtt, gellert kapó géppisztolygolyó. Az idetévedt, tankönyvekért indult egyetemista, mint aki nem is igazán tudja mit csinál, automatikusan a fegyver után nyúlt. Kidugta a kövek fölött és célzás nélkül, szinte sorozatban rálőtte az egész tárat a házra. Mintha megtáltosodott volna. Újra töltött, megint kilőtte. Amíg lőszert talált, töltött és lőtt. A mellette fekvők nem vettek észre semmit. Nem tudták mi történt. Véres köd szállt akkor a szemekre. Látták ugyan elesni bajtársukat, látták helyette másik ifjút, aki felvette a fegyvert a halott helyett. Így volt ez rendjén forradalom idején. A pokoli lövöldözés szinte állandó, fülsüketítő kattogássá nőtt. Hasonkúszva igyekezett vissza, a csendesebb utcák felé. Nem tudta miért, de még mielőtt elindult volna, a kitépett szívű, rongyos, véres zászlót összehajtogatta és a kockakövel együtt beletuszkolta a lábánál heverő akatáskájába, a jegyzetei közé. Hazavánszorgott valahogy, mint valami alvajáró. Csak ment, ment az Üllői út felé. Otthon az aggódozó mama várta. Nem szólt, bólintott csak. Majd halkán elnézést kért, elvonult a cselédszobából kialakított kis tanulószobájába. Ledőlt a díványra, elővette a táskából a zászlót, a macskakövet és hang nélkül sírni kezdett. Ennyi a történet. Az asztalon 46 év után újra ott a kő, a zászló, a villányi vörös és az alpakka tálcan az elbeszélés közben tövig égett szivarok. Kint pedig a lucskos, szmogos pesti kora este. A hétköznapi. Vagy ünnepi?! Porrá vált már a zászló. Porrá az ember.

Ennyi az én 1956-om.



Barabás Zoltán megnyitja a tábort • Szászi Zoltán felvétele